

ціннісною рисою – толерантність. Отже, філософська культура стає повноправною складовою професіоналізму майбутнього фахівця. Вона сприяє формуванню особистості, яка завжди відкрита до нових знань, вміє адаптуватися до змін, що відбуваються в суспільстві.

Таким чином, головною домінантою при викладанні філософії стає розвиток мотиваційно-сислової сфери особистості, формування і розвиток філософської культури, яка є важливою складовою як особистісної, так само й професійної ідентичності. Основні критерії філософської культури можливо визначити:

- певне опанування спеціальною філософською термінологією, категоріально-понятійним апаратом;
- навички філософського діалогу, філософського дискурсу в цілому;
- незалежне толерантне мислення як світоглядна цінність;
- розвиток здатності до рефлексії як критичного осмислення подій соціальної дійсності;
- реалізація філософування в процесі професійної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис / Э. Эриксон. – М. : Прогресс, 1996. – 344 с.
2. Мадей Н. М. Проблема культурної ідентичності [Електронний ресурс] / Курс лекцій. – Режим доступу: lpu.edu.ua/faculty/Phil/Kaf_kult/Publications/kult_identyty_madey.pdf
3. Шнейдер Л. Б. Профессиональная идентичность : теория, эксперимент, тренинг / Л. Б. Шнейдер. – М. : изд-во МПСИ, 2004. – 600 с.

Т. О. Крижановська,
*кандидат філософських наук, доцент кафедри
загальногуманітарних дисциплін,
Міжнародний гуманітарний університет*

ІНТЕРСУБ'ЄКТИВНІСТЬ ЯК ТЕМА ФЕНОМЕНОЛОГІЧНОЇ ТА ЕКЗИСТЕНЦІЙНОЇ ДУМКИ

Зміна філософських дискурсів, яку можна було спостерігати протягом минулого століття, виявила гостру нагальність перегляду соціальних проблем і соціально-філософських теорій з нової методологічної позиції. Сучасна соціально-теоретична думка прагне подолати вади як методологічного холізму, так і методологічного індивідуалізму, і спрямовує свою увагу, здебільшого, на осягнення відносин між соціальними суб'єктами. Увага до сфери «інтер», як сумісного простору існування людей відбиває новий теоретичний погляд на суспільство, відповідає формуванню нової соціальної парадигми.

Звернення до тематики Іншого переводить монологічну мову класичної філософії, яка спрямовувала суб'єкта або на об'єкт, або на самого себе, на Іншого, як наслідок спонтанної спрямованості людини. Теоретична раціоналізована діяльність, коли суб'єкт або об'єкт аналізується виходячи з отриманого результату, поступається місцем події безпосереднього обміну між особистісними цілісностями, світами, що зберігають свої особливості. У результаті такого зміщення традиційний спосіб передачі смислу у вигляді теоретичної, інформативної телеологічності або діалектичності трансформується у такий спосіб смис-

лоутворення, де кожен з учасників несе значення Іншого, обумовлений Іншим, постає значущим для Іншого.

Інший – поняття, що представляє собою персонально-суб'єктну артикуляцію феномена, який у класичній традиції був означений як «своє інше». Розвиток ідей сучасної філософії характеризується спрямованістю на осмислення співбуття з Іншим.

Однією з перших спроб у цьому напрямку була феноменологія Е. Гуссерля. За допомогою понять «інтерсуб'єктивність» та «життєвий світ», до яких філософ звертається наприкінці своєї творчості, він намагався дослідити перше буття, що передує будь-якій об'єктивності світу й несе її на собі. Таким буттям вважається трансцендентальна інтерсуб'єктивність, всесвіт монад, об'єднані в різноманітні спільноти. Е. Гуссерль, слідом за Г. Ляйбніцем, користується терміном «монада», тобто тим, що випромінює сенс із середини, але «немає вікон назовні».

За допомогою поняття «життєвий світ» Е. Гуссерль намагався дослідити сферу безпосереднього знання, яке не викликає сумнівів та складає докатегоріальний підмурівок сенсу повсякденної життєвої практики. У протилежність до ідеалізації, формалізації та технізації засновник феноменології висуває поняття життєвого світу як безпосередньо та актуально існуючу сферу первинних основ знання як дійсних форм досвідного споглядання, «серед яких ми самі живемо згідно тілесному способу існування особистості» [1, с. 87].

Як відомо, в центрі гуссерлівської думки знаходиться людська свідомість, яка має бути описана як «свідомість-про», тобто як свідомість інтенційна, корелятивна до предмета, на який вона спрямована. Але сама інтенційність може бути встановлена лише в полі смислотворчої активності непідлеглого феноменологічній редукції «трансцендентального еґо». Тож, інтерсуб'єктивність у Е. Гуссерля хоча й конститується в ідеальній нескінченій відкритості, окремі суб'єкти якої наділені взаємними відповідними та суголосними конститутивними системами, є обмеженою. Кожна особистість є певною «нульовою ланкою», центром, в якому Я та моя культура є першопорядковими по відношенню до будь-якої іншої культури та іншого оточуючого світу. Різноманітність світу Інших дається таким, що є орієнтованим навколо мого світу. Єдиним джерелом осмислення буття все ж таки визнається моє трансцендентальне еґо. Поняття життєвого світу, як світу безпосереднього досвіду та глибинного культурного контексту особистісного та суспільного життя, подається з позицій першої особи, так само, як і поняття інтерсуб'єктивності. Світ Інших, тобто світ других і третіх осіб, є вторинним по відношенню до мого світу, який є центральним.

Мартін Гайдеггер виявляє приховану обмеженість розуміння людини-суб'єкта Е. Гуссерлем. Користуючись феноменологічним методом, М. Гайдеггер звертається не до свідомості, а до Буття. Не людина визначає Буття, а Буття – людину. Мислитель розуміє Буття як те, «що споконвіку незмінне і всюди стосується нас, людей, але чого ми, власне, навіть не помічаємо» [2, с. 361]. Спираючись на це міркування, М. Гайдеггер визначає людину як *Dasein*, що несе в собі присутність суцільного Буття. Онтологія *Dasein* мислителем протиставляється стурбованості теперішнім, яка перетворює людське життя в «полохливий клопіт», в животіння буденності. У цьому випадку мислитель використовує безособовий займенник *das Man* як світ не-самості, не автентичності, безпідставності, безґрунтовності, роз-

сіювання, розчинення, загубленості. Das Man – це світ цілковитої анонімності, відсутності волі та відповідальності.

Але треба зауважити, що думка М. Гайдеггера спрямована не до іншої людини, а на подолання «диктатури» людей над нашою самістю, нашим Я. Вектор гайдеггерівських міркувань у «Бутті та часі» виявляється не на розкриття Інших як таких, не на відвоювання у das Man їхньої особистої неповторності, а винятково на утвердження Dasein, власної самості. Самість, вважає мислитель губить себе серед людей через те, що прислуховуючись до них, вона «прослуховує» себе, тобто не чує голосу свого сумління. Інші люди, фактично, заважають самості почути себе.

Спираючись на гуссерлівську феноменологію та гайдеггерівську фундаментальну онтологію, засновник нерелігійного екзистенціалізму Жан-Поль Сартр вважає, що Інший розкриває Я в новому типі буття, в його нових якостях [3, с. 326]. Співбуття з Іншим можна дослідити у вигляді зіткнення цінностей. Це – вихід у такий проект свого існування, де людину очікують конфлікти, причому як з Іншим, так і з самим собою. Але тільки через конфлікт людина може знайти істинність свого існування, з'ясувати його справжній сенс. Інший є водночас і згубним і спасенним для Я. З одного боку, Інший об'єктивує, обмежує, навіть детермінує Я, а з другого – надає останньому реальності, буттєвісних характеристик. Тим самим, Інший здобуває для себе статус вільного суб'єкта, що надає світу значень. Він приковує я до його об'єктного «тут» і «тепер». Таке позбавлення екзистенційної свободи вимушує я до боротьби з *іншим*, яка може відбуватися, за Ж.-П. Сартром, виходячи з двох позицій. Сенс першої – в привласненні, «поглинанні» Іншого з його свободою як основи власного буття Я. Аби повернути собі самодостатність я має засвоїти Іншого в його свободі, який володіє «таємницею того, чим я є». Сенс другої – у спробі звільнення від Іншого через надання йому самому об'єктної форми. Інший, як об'єкт, вбудовується в проект власного буття, позбавляється свободи як виходу за свої межі. Отже, за думкою Ж.-П. Сартра, суть відносин між Я та Іншим – конфлікт, завдяки якому перед людиною розкривається власна свобода як єдине джерело цінності.

Як бачимо, зазначені представники феноменологічно-екзистенційної думки, працюючи з поняттями «Інший», «інтерсуб'єктивність», базовою для філософського аналізу вважають категорію Я. Онтологічний, гносеологічний, аксіологічний погляд на світ сумісного існування людей в цій перспективі виходить з егоцентричної позиції суб'єкта, який фактично втрачає індивідуальне Я і постає у вигляді «Я взагалі».

Таким чином, інтерсуб'єктивна парадигма соціального мислення відбиває сучасні тенденції «децентрації» суб'єктивності, в той же час намагаючись надати нових теоретичних перспектив вирішенню проблеми співіснування соціальних суб'єктів. В центр філософської думки ставляться етико-моральні міжсуб'єктні відносини. Основною темою та водночас методологічним принципом виступає спілкування, діалог, або – ширше – комунікація, що й започатковує сферу «інтер». В інтерсуб'єктивному способі мислення відбувається відмова як від ідеї метафізичної єдності, так і від суб'єктивної атомістичності на користь медіуму мовленнєвого взаєморозуміння, в якому принципова плюральність створює підґрунтя для виявлення множинності та контингентності. В той же час, сфера інтерсуб'єктивності об'єднується спільністю мовних можливостей суб'єктів та наявністю всезагального морального універсуму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гуссерль Э. Кризис европейских наук и трансцендентальная феноменология / Эдмунд Гуссерль. Философия как строгая наука; [пер. с нем. сост., подгот. текста и примеч. О. А. Сердюкова]. – Новочеркасск : САГУНА, 1994. – С. 49–100.
2. Хайдеггер М. Время и бытие : статьи и выступления / Мартин Хайдеггер; [пер. с нем.]. – М. : Республика, 1993. – 447 с.
3. Сартр Ж.-П. Буття та ніщо : нарис феноменологічної онтології / Жан-Поль Сартр; [пер. з фр. В. Ляха, П. Тарашука]. – К. : Основи, 2001. – 845 с.

Э. И. Мартынюк,

*кандидат философских наук, доцент,
доцент кафедры общегуманитарных дисциплин,
Международный гуманитарный университет*

Е. Э. Никитченко,

*кандидат философских наук, доцент,
доцент кафедры общегуманитарных дисциплин,
Международный гуманитарный университет*

РАЦИОНАЛИЗАЦИЯ КУЛЬТОВЫХ ДЕЯНИЙ КАК КОНВЕРГЕНТНЫЙ ПРОЦЕСС СОВРЕМЕННОЙ РЕЛИГИОЗНОЙ ЖИЗНИ

Начнем с истории религий. Во всех верах, начиная с первобытных верований, во всех традиционных религиях, во всех современных деноминациях, вплоть до новейших религий принято обязательное совершение определенных комплексов деяний (совершение каких-либо действий или воздержание от них). Действия эти весьма разнообразны: танцы, произнесение определённых текстов, глоссолалия, возлежания, возлияния, принятие пищи и т. д. и т. п. в том числе и поклоны. Помимо своего символического значения (как соединение двух миров: низшего и высшего, видимого и невидимого) они от века побуждали верующих к тому, что мы бы могли сейчас назвать гимнастикой тела. Обратим наше внимание сейчас только на необходимость кланяться при совершении церковных обрядов.

Особую важность именно этого обрядового действия, можно подчеркнуть хотя бы тем, что словосочетание «форма поклонения» в русском языке употребляется при характеристике любой религии или конфессии, начиная от описания первобытных верований, вплоть до фиксируемых отличий в современной религиозности. Как нам представляется, каким бы не был каждый конкретный культ (тут, как совокупность религиозно-значимых деяний) в нем могут быть элементы, способствующие ухудшению восприятия верующими религиозного содержания осуществляемого ритуала. Например, длительное стояние во время литургий, длительное пребывание на коленях во время молитв, длительное лежание перед предметом культа или длительное продвижение ползком во время паломничества и т. д. и т. п. Всё это может вызвать застойные явления в мышцах или даже судороги в них, впрочем, как и другие негативные последствия для человеческого организма.

А ведь известно, что поклоны является основой любой оздоровительной гимнастики. Они не только укрепляют мышцы поясницы, но благотворно влияют на все органы человеческого тела. При правильном дыхании, кланяющийся (поклоняющийся) улучшает работу своих легких, всего кровеносного механизма, им-